

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЛІСОВОГО
І САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ЛІСІВНИЦТВА ТА ДЕКОРАТИВНОГО
САДІВНИЦТВА**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

УЧАСНИКІВ

**МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«СТАЛЕ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ КОМПЛЕКСОМ ТА
ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК УРБОЛАНДШАФТІВ»
(27 березня 2018 року)**

КИЇВ – 2018

ЖИТТЄВІ ФОРМИ РОСЛИН ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЛУЧНОЇ РОСЛИННОСТІ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Б.Є. Якубенко, доктор біологічних наук,

А.М. Чурілов, кандидат біологічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Виділення життєвих форм проведено за класифікацією К. Раункієра (1934), яка вдало відображає клімаморфи рослин. Спираючись на структуру біоморфологічних спектрів клімаморф Я.П. Дідух і П.Г. Плюта (1994) запропонували оригінальну пропорцію для з'ясування ступеню порушеності місцезростань та рудералізації рослинних угруповань окремих регіонів та флори України загалом (Дідух, 1992). Відповідно для встановлення ступеню порушеності екосистем нами прийнято частку терофітів, з одного боку, гемікриптофітів та хамефітів, з іншого $\left(\frac{\text{терофіти} + \text{хамефіти}}{\text{гемікриптофіти}}\right)$. Установлено, що за відновлення лучної рослинності група фанерофітів представлені мінімальною кількістю (41 вид або 6,8%), нанофанерофітів – 38 видів або 6,1%, майже не поступаючись мезофанерофітам. В угрупованнях третього і четвертого рядів спостерігається стабілізація співвідношення хамефітів і нанофанерофітів до загальної кількості біоморф (7,4%) і зберігається до моменту досягнення угрупованнями клімаксної стадії.

Трав'яні види рослин є переважаючими у складі лучної рослинності. Зокрема, першу позицію в спектрі флористичного складу життєвих форм відновних угруповань лучної рослинності становлять гемікриптофіти, загальною кількістю 358 видів (57,8%). З'ясовано, що частка участі представників цієї біоморфи в напрямку від першого ряду до четвертого знаходиться у межах від 52,6 до 64,5%, зростаючи пропорційно збільшенню віку від часу антропогенного порушення місцезростання.

Серед гемікриптофітів значна кількість едифікаторів та співедифікаторів лучних угруповань, зокрема *Festuca pratensis*, *Dactylis glomerata*, *Arrhenatherum elatius* та субедифікаторів – *Trifolium alpestre*, *T. medium*, *T. pratense*), представники різнотрав'я – *Galium verum*, *Potentilla argentea* та інші види. Другу позицію за чисельністю видів у спектрі життєвих форм рослин займають терофіти

– 115 видів або 18,6% флористичного складу відновлюваних рослинних угруповань. Представники цієї біоморфи бруньки відновлення не закладають, а онтогенетичний життєвий цикл їх протікає протягом одного року. Здебільшого до терофітів відносяться синантропні види, які здатні проникати на антропоічно порушені місцезростання. Проте, їхня тривала і значна участь у складі лучних й пасовищних угруповань зумовлює деградацію луків і пасовищ, послаблює ценотичну стійкість фітоценозів до пасквального навантаження, призводить до зниження продуктивності лучних угідь. Серед терофітів трапляються – *Ambrosia artemisiifolia*, *Phalacrolooma annuum*), *Ph. septentrionale*, *Anisantha tectorum* та інші види. Третю позицію займають криптофіти – і 66 видів або 10,7%. Серед криптофітів є геофіти (62 видів або 10,0%) – цибулинні: *Allium angulosum*, *A. sphaerocephalon* та кореневищні види – *Agrostis stolonifera*, *Bromopsis inermis* *Calamagrostis epigeios*, *Carex hirta*, *C. praecox* та інші.

Зокрема таку залежність можливо встановити між терофітами, які притаманні антропоічно порушеним екотопам, зі значною участю адвентивного елемента та гемікриптофітами, що типово переважають у структурі спектрів будь-яких регіональних або конкретних флор Голарктики (Толмачев, 1970, Дідух, Плюта, 1994).

Прямопропорційна залежність (Дідух, 1992) між часткою гемікриптофітів та терофітів (т / гк) у структурі демутаційних рядів виражається таким послідовним рядом:

I ряд (0,72) – II ряд (0,40) – III ряд (0,18) – IV ряд (0,13).

Тобто, спостерігається стрімке зниження співвідношення внаслідок протікання демутаційного процесу від першого до другого ряду, дещо менше від другого до третього ряду і майже не виражений перехід від третього до четвертого демутаційного ряду. Наведена закономірність свідчить, що незважаючи на продовження демутації в напрямку клімакських угруповань, формування основних зональних та типологічних рис лучної рослинності відбувається вже на третьому демутаційному ряду (у віці до 15 років). Отже, співвідношення терофітів до гемікриптофітів є досить простим показником, з одного боку, здатним характеризувати ступінь антропоічної трансформації рослинних угруповань, з іншого – прогнозувати майбутні зміни та розробляти ефективні заходи стосовно пришвидшення демутаційного процесу лучних угруповань Лісостепу України.